

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ИСТОРИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА „НОВА И СЪВРЕМЕННА ИСТОРИЯ“

АВТОРЕФЕРАТ

**АМЕРИКАНСКА И БРИТАНСКА АНТИСЪВЕТСКА КИНО
ПРОПАГАНДА (1961-1968 г.)**

Докторант:

Магдалена Даниелова Властанова

Научен ръководител:

доц. д-р Гергана Алексиева

София,

2024 г.

Дисертацията е обсъдена и предложена за защита на 9 януари 2025 г. от катедра „Нова и съвременна история“ към исторически факултет на Софийски университет „Св. Климент Охридски“.

Състои се от увод, въведение, три глави, заключение, библиография, приложения и синопсиси – общо 289 страници.

I. Обща характеристика на дисертацията

Темата за американската и британската анти-съветска кино пропагандата поражда интерес, тъй като представя нова, по-малко позната роля на развлекателната индустрия. Чрез нея са представени идеологическото противопоставяне между Източния и Западния блок, но и опит за решаване на специфични вътрешни проблеми. Периодът, който се разглежда, позволява допринасянето на нови знания в проучването на Студената война през 60-те години, поради процеса на декласификация на документи, както и на възможността на свидетели да издадат своите спомени. Киното е част от инструментариума на пропагандата, а първите опити за новата му употреба са в края на XIX и началото на XX век. Изводът е, че държавниците бързо осъзнават силата на „движещите се картини“, а до 60-те години се натрупва полезен опит, от който да черпят Великобритания и САЩ.

Тезата на изследването е, че в периода 1961-1968 г. във Великобритания и САЩ активно се произвеждат развлекателни филми с анти-съветска пропагандна тематика, които обслужват поставените цели в Студената война. Включването на киното за изграждане на отрицателен образ на врага, е необходимост, за да се мобилизира населението чрез допълнителен пропаганден канал за спечелването на битката срещу него. Образите на Съветския съюз като държавно формирание с комунистическа идеология и неговите граждани еволюират. Ако в началния период на Студената война се наблюдава припокриване в представянето им като възплъщение на всичко отрицателно, неморално и неприемливо във филмите, то през 60-те години настъпва разминаване. Политическият контекст на епохата предопределя включването на други комунистически врагове на преден план, като КНР и Северен Виетнам, докато в отношенията със СССР се изграждат надежди за сътрудничество и мирно съвместно съществуване.

Анти-съветските ленти от периода 1961-1968 г. са представени и анализирани във връзка, както с вътрешната и външната политика на страната производител, така и със заложените от кино индустрията рамки. При непрестанно наместване на пропагандата „в нейния цивилизационен контекст“¹ се постига правдива картина на реалните ѝ размери. Кино посланията могат да сработят при коопериране на посланията на политическата пропаганда и създаване на подходящи социологически условия. Посланията в лентите не са пряка пропаганда, а залагат на изграждането на внушения чрез цветове, места, облекло, диалог, прилагането на специфични кино техники, ракурси или жанрова предопределеност. По този начин зрителят може да бъде „пропагандиран“ и индоктриниран без да го знае и съответно пропагандата може да успее да сработи по-добре.

Обектът на научното ми изследване е американската и британската антисъветска кино пропаганда. **Предметът** на изследването е да се открие в какво се изразява пропагандният елемент на британските и американските кинотворби в избрания период и откликват ли зрителите чрез интерес за посещение на прожекцията. **Целта** на изследването е да се открият спецификите на американските и британските ленти от периода 1961-1968г. на XX век като продукт на антисъветската, кино пропаганда като се проследят тенденциите в изработката на пропагандните им послания. Конкретните задачи са свързани с:

1. Проследяване на процеса на предпродукция, продукция и постпродукция на филмовите продукти, като се обяснят неговите особености с оглед на епохата на Студената война.
2. Да се представят най-важните събития от вътрешната и външната политика през 60-те години на XX в., които дават отражение върху кино индустрията в САЩ и Великобритания.
3. Да се установят механизмите на успешната пропаганда и обхвата на нейното влияние.
4. Да се открият възможните причини за неуспешна пропаганда.

¹ Елюл, Жак. Пропагандата. София: Издателство „Изток-Запад“, 2024, с. 16.

Поради спецификата на темата на дисертационния труд се налага задаването на предварителни критерии, по които да се открият подходящите за анализ аудио-визуални източници. На първо място, лентите трябва да са изработени и излъчени в посочения времеви период. Следващ критерий е наличието на съветски враг, както и развлекателната функция на продукта. **Очакваният резултат** на научното изследване е да се представи филмовата пропаганда в нейната единна анти-съветска политика на двете западни сили, но и да се отбележат особеностите на САЩ и Великобритания по отделно. Ще се потърси отговор на въпросите: Как се реализира кино пропагандата през 60-те години на ХХ век? Успешна ли е антисъветската кино пропаганда, разглеждана като елемент на Студената война?

Методологията включва логически синтез при излагането на факти и събития и при проследяването на процеси. Методите на работа са: емпиричен (проучване на източници с информация); историко-логически (мисловно пресъздаване на историческия процес); общологически (анализ, синтез, сравнение). Основният подход е хронологично-тематичен при представянето на проблематиката на външните и вътрешните работи, както и в кино индустриите в САЩ и Великобритания. Интердисциплинарният подход отново е приложен към изследването в своята цялост – политически, исторически, социологически, естетически подходи. Мултикултурният подход заляга при изследването на британското и американското общество. При анализа на филмовите цикли през периода се залага на цикличната теория за възход, плато и падение на дадена идея. Сравнителният анализ е основният, застъпен в трета глава при съпоставката на американските и британските антисъветски филми. Използвани са визуални средства.

Хронологичните граници на изследването са 1961-1968 г. и са подчинени на историческата логиката, тъй като се следва основната теза за употребата на киното от общата и политическата пропаганда. Конкретните години са избрани с оглед на очакваната нова политика между двете супер сили, САЩ и СССР, във връзка с избирането на новия американски президент Джон Кенеди. Краят на управлението на демократите през 60-те години в Съединените щати е финалният маркер за проучването. От британската гледна точка правителствата на консерватори и лейбъристи се сменят, но не се забелязва съществена промяна във външнополитическия курс от 60-те години с оглед особеностите

на Студената война. Специфичните законодателни мерки, отношение към артистите/режисьорите/ сценаристите, както и характерни послания, предназначени за обществото откритоха нецелесобразността на кино логиката като основен наратив за дисертационния труд. Историческата рамка дава представа за международните процеси и най-вече отношенията между Съединените щати и Великобритания, от една страна, и Съветският съюз, от друга страна, които рефлексират или опонират на анти-съветските послания във филмите.

Възрастовият диапазон на изследваните субекти е с широки и трудно различими граници, тъй като влиянието на киноиндустрията може да бъде директно (към зрителите, посетили прожекциите) или индиректно (към непълнолетните, които чуват от семейството и приятелите си за даден филм и неговото внушение). **Географският обхват** на изследването включва територията на Съединените щати и на Великобритания.

Англоезичната литература е богата на материали по въпроса с културните аспекти на Студената война, които са представени на български език. Малка част от културните историци, обаче, обръщат внимание на пропагандните филми и тяхното влияние. Изследването е иновативно, тъй като на български език няма монографии или сборници, в които да се прави съпоставка между кино пропагандата на САЩ и Великобритания. Близка до идеята на изследването е тази на Деян Статулов с работата си по кино пропагандата в България². В англоезичната литература въпросът за кино пропагандата е засегнат в отделни монографии и статии, но в определени аспекти, които отговарят на темата на дисертационния труд – обща пропаганда на САЩ и Великобритания през Студената война³,

² Статулов, Деян. Препоръчани филми: пропагандни практики в Българското игрално кино (1944-1989). София: Локус пбблишинг, 2023.; Статулов, Деян. (Не)възможната свобода : идеологическата цензура в българското игрално кино (1948-1989). София: Локус пбблишинг, 2022.

³ Jowett, Garth S., Victoria O'Donnell, Propaganda and Persuasion. California: SAGE, 2015.; Бернайс, Едуард. Пропагандата. София: Издателство „Изток-Запад“, 2019.

кино пропаганда в двете страни⁴ и отделни изследвания с акцент върху филми с антисъветски пропагандни послания⁵.

Историографският обзор включва на първо място темата за пропагандата. Тя е разгледана чрез монографиите на Едуард Херман и Ноам Чомски⁶ с пропагандния модел и политическото му приложение, както и някои подкрепящи и интерпретиращи⁷ ги статии, Гарт Джоет и Виктория О'Донъл⁸, които разглеждат общата и политическата пропаганда. Монографията на Жак Елюл⁹ е от изключително значение за дисертационния труд, тъй като първо разглежда общи постановки и характеристики на пропагандата, а в последствие дава примери за киното като инструмент на социалната пропаганда. Монографията на Никълъс Рийвс¹⁰ допълва знанието със систематизиран подход към изучаването на националната кино пропаганда, макар да се срещат примери за явно объркване в тълкуването на тезите му¹¹. Монографиите на Зигфрид Кракауер¹² и Лейда Джей¹³ анализират в детайли респективно германско/ нацистката и руско/ съветската кино пропаганда, обръщайки внимание на иновациите, с които двата народа допринасят към кино изкуството въобще.

⁴ Daley, Christopher. *British Science Fiction and the Cold War, 1945-1969*. A PhD thesis. Westminster: University of Westminster, March 2013.; Hole, Meredith K. *American Dreams and Red Nightmares: Popular Media and the Framing of a Cold War Enemy, 1949-1962*. Master degree Thesis. The College of Arts and Science of Ohio University, 2010.

⁵ Britton, W., *Beyond Bond: Spies in Fiction and Film*. Praegar, 2005.; Nelson, Anna Rikki. *Shaken, not Stired: Espionage, Fantasy, and British Masculinity During the Cold War*. MA Thesis. University of Southern Mississippi, 2016.

⁶ Herman, Edward S., Noam Chomsky. *Manufacturing Consent. The Political Economy of the Mass Media*. New York: Pantheon Books, 2002.

⁷ Herman, Edward S. *The Propaganda Model Revisited*. – *The Jus Semper Global Alliance*, November 2020, pp. 1-20.; Herrings, Eric, Piers Robinson. *Too Polemical or Too Critical? Chomsky on the Study of the News Media and US Foreign Policy*. – *Review of International Studies*, October 2003, Volume 29, № 4, pp. 553-568.; Fuchs, Christian. *Propaganda 2.0.: Herman and Chomsky's Propaganda Model in the Age of the Internet, Big Data and Social Media*. – In: Pedro Caranana, j., D. Broudy and J. Klaen (eds.) *The Propaganda Model Today: Filtering Perception and Awareness*. London: University of Westminster Press, 2018, pp. 71-92.

⁸ Jowett., Garth S., Victoria O'Donnell. *Op. cit.*

⁹ Елюл, Жак. *Цит. съч.*

¹⁰ Reeves, Nicholas. *Power of Film Propaganda. Myth or Reality?* London: Continuum, 1999.

¹¹ Тейлър Неф грешно тълкува тезата на Никълъс Рийвс, че пропагандата предпазва от отчуждение, а всъщност това е първата й стъпка за успех – премахване на установените норми, които носят разбираща за света и утеха на индивида, които впоследствие са заменени. Nicholas Reeves, *The Power of Film Propaganda: Myth or Reality?* New York: Cassell, 1999, p. 43. - In: Neff, Taylor. *Propaganda on the Big Screen: Film in the Soviet Union from 1925 to 1936*. – *Aquila: The FGCU Student Research Journal*, Volume 3, Issue 2, Spring 2017, pp. 47-51.

¹² Kracauer, Siegfried. *From Caligari to Hitler. A Psychological History of the German Film*. Princeton: Princeton University Press, 1966.

¹³ Jay, Leyda. *Op. cit.*

Тони Шоу¹⁴ представя американската и британската кино пропаганда в периода на Студената война, докато студията на Дейвид Розенблум¹⁵ сравнява успеха на хитлеристката и сталиниската кино пропаганда, подчертавайки основните теми, внушения и политики. Тезисът на Филип Коен¹⁶ е посветен на ядрената тематика и политическата пропаганда. Подходите на филмовите историци Робърт Алън и Дъглас Гомъри¹⁷ намират допирна точка с този на Виолета Стойчева¹⁸, като обвързват сюжета на лентите със съзнанието на зрителите. А в допълнение Стивън Нийл¹⁹ представя връзката на жанра с очакванията на публиката и на самата индустрия към печалбите от филма.

Историографският обзор продължава с научните трудове, които са свързани с кино тематиката. По темата за връзката между киното и социума са използвани: сборникът на Джеймс Кауфман и Кийт Дийн²⁰, монографията на Илейн Бапис²¹ за социалното влияние на американските филми и монографията на Ръсел Джеймс и Джим Уоли²², която обвързва Холивуд с бейби бума. Историографията относно темата за атомното кино, която е в основата на трета глава, е разгледана от съществен брой изследователи, сред които са Джеф

¹⁴ Shaw, Tony. *British Cinema and the Cold War: The State, Propaganda and Consensus*, London: I.B. Tauris, 2000.; Shaw, Tony. *Hollywood's Cold War*. Edinburgh University Press, 2007.; Shaw, Tony. *The BBC, the State and Cold War Culture: The Case of Television's The War Game (1965)*. - *English Historical Review*, Vol. 121, No. 494, 2006, pp. 1351-1384.

¹⁵ Rosenblum, David. *Battle for the minds: Use of propaganda films in Stalinist Russia and Nazi Germany*. - James Madison University, JMU Scholarly Commons, Summer 2019, pp. 1-72.

¹⁶ Cohen, Philip. *Hearts and Minds: The Propaganda War Over the British Nuclear Deterrent, 1957-1963*. PhD Thesis. University of Hertfordshire, 2019.

¹⁷ Hill, John, Pamela Church Gibson (eds.). *The Oxford Guide to Film Studies*. Oxford: Oxford University Press, 1998, p. 7.

¹⁸ Стойчева, Виолета. *Киното като ресурс на историята – документалното кино в обучението по история и цивилизация*. – В: Котларска, К.. Виолета Стойчева. *Образователна демокрация – документалното кино и прочитите на историята*. София: Институт „Разум“, 2011, с. 261-276.

¹⁹ Neale, Stephen. *Genre*, London: British Film Institute, 1980, p. 7. – In: Altman, Rick. *Op. cit.*, p. 14.

²⁰ Kaufman, James C., Dean Keith Simonton. (eds.) *The Social Science of Cinema*. Oxford University Press: Oxford, 2014.

²¹ Bapis, Elaine M., *Camera and Action: American Film as Agent of Social Change, 1965-1975*. Jefferson: McFarland 7 Company, Inc., Publishers, 2008.

²² Russell, James, Jim Whalley, *Hollywood and the Baby Boom: A Social History*. New York: Bloomsbury Academic, 2018.

Нютъл²³, Жером Шапиро²⁴, Мик Бродерик²⁵, Роузъмри Маринер²⁶, Скот Земан и Майкъл Амундсън²⁷, Пол Бойер²⁸. Шапиро и Бойер разбират бомбата като основополагаща за живота или липсата на такъв у съвременниците си, докато Нютъл и Бродерик изследват новите социални измерения на употребата на атомната и термоядрената бомба.

Най-полезни изследвания в областта на киното са в библиотеката към Национална академия за театрално и филмово изкуство „Кръстьо Сарафов“. Със съществено влияние за дисертационния труд бяха изследванията върху британското кино на Маргарет Дикинсън²⁹ и Сара Стрийт³⁰, които разглеждат цялостно британската кино индустрия. Джон Хил³¹ и Робърт Мърфи³² съсредоточават фокуса на своите интереси върху процесите от 60-те години, както и правят анализи по оста държавата-обществото-киното. Изследователите на американската кино индустрия Лари Кеплър и Стъвън Енглънд³³, Тери и Питър Хаас³⁴, Даниел Франклин³⁵ и Дъглас Келнер³⁶ обвързват темите за политика и идеология в

²³ Nuttall, Jeff. My Own Mag, Issue 4, March 1964.; Nuttall, Jeff. My Own Mag, Issue 9, November 1964.; Nuttall, Jeff. A Report of the Americanization of Cleopatra. – My Own Mag, Issue 8, August 1964.; Nuttall, Jeff. My Own Mag, Issue 12, May 1965.; Nuttall, Jeff. Statement. Barnet, Spring 1965.; Nuttall, Jeff. Bomb Culture Review. – Kirkus. 18 July 1969. (21.02.2023) <https://www.kirkusreviews.com/book-reviews/a/jeff-nuttall/bomb-culture/>

²⁴ Shapiro, Jerome F. Atomic Bomb Cinema: The Apocalyptic Imagination on Film. New York: Routledge, 2002.

²⁵ Broderick, Mick (ed). Hibakusha Cinema. Hiroshima, Nagasaki and the Nuclear Image in Japanese Film. London: Routledge, 1996.; Broderick, Mick. Surviving Armageddon: Beyond the Imagination of Disaster. - Science Fiction Studies 61, Volume 20, Part 3, November 1993, pp. 362-282.; Broderick, Mick. Reconstructing Strangelove: Inside Stanley Kubrick's "Nightmare Comedy". New York: Columbia University Press, 2017.

²⁶ Mariner, Rosemary B., G. Kurt Piehler (eds.). The Atomic Bomb and American Society: New Perspectives. Knoxville: University of Tennessee Press, 2009.

²⁷ Zeman, Scott C., Micheal A. Amundson. Atomic Culture: How We Learned to Stop Worrying and Love the Bomb. Boulder: University Press of Colorado, 2004.

²⁸ Boyer, Paul S. A Life in American Cinema: The Nuclear Option. – The newsmagazine of the American Historical Association Perspectives on History. November 1, 2008. (31.03.2024) <https://www.historians.org/research-and-publications/perspectives-on-history/november-2008/a-life-in-american-cinema-the-nuclear-option>; Boyer, Paul S. "Dr. Strangelove" at 40: The Continuing Relevance of a Cold War Cultural Icon. – Arms Control Association. (02.04.2024) <https://www.armscontrol.org/act/2004-12/dr-strangelove-40-continuing-relevance-cold-war-cultural-icon>

²⁹ Dickinson, Margaret, Sarah Street. Cinema and State. The Film Industry and the British Government 1927-1984. London: British Film Institute, 1985.

³⁰ Street, S., British national cinema. Routledge, 1997.

³¹ Hill, John. Sex, Class and Realism. British Cinema 1956-1963. London: British Film Institute, 1986.

³² Murphy, Robert. Sixties British Cinema. London: British Film Institute, 1992.

³³ Ceplair, Larry, Steven Englund, The Inquisition in Hollywood. Politics in the Film Community, 1930-1960. University of California Press: Berkeley, 1983.

³⁴ Haas, E., Terry Christensen, Peter J. Haas, Projecting Politics: Political Messages in American Films. Routledge, 2015.

³⁵ Franklin, D. P. Politics and Film: The Political Culture of Film in the United States. Rowman & Littlefield.

³⁶ Ryan, M., Douglas Kellner. Camera Politica: The Politics and Ideology of Contemporary Hollywood Film. Indiana University Press, 1990.

холивудските филми. Филмовият анализ на Джон О'Конър³⁷ и Уолърнс Суид³⁸ се съсредоточава върху борбата чрез оръжия на голям екран. Кино тенденциите в американските продукции са анализирани в работата на Питър Креймър³⁹. Основен акцент в заглавията са кино и политика, разбираана най-вече в международните си измерения. Представените изследователи на американските филми от периода на Студената война обръщат внимание на пропагандните им послания, докато сред британските им колеги има спорадични споменавания на филми с пропагандни послания. Част от цитираните изследователи съсредоточават фокуса си върху конкретни емблематични филми от периода на 60-те години. Уесли Бритън⁴⁰, Анна Рики Нелсън⁴¹, Таня Нитинс⁴² и Лори Никол Паредес⁴³ разглеждат различни аспекти от поредицата за Джеймс Бонд, а Винсент Ловери⁴⁴ представя влиянието на „Д-р Стрейнджлав“.

Българският изследовател с най-широко поле на изследване на американската политика в периода на Студената война и съответно съвпадение с темата е Костадин Грозев⁴⁵. Джон Дъмбрел⁴⁶ пречупва вътрешната и външната политика на Линдън Джонсън чрез противопоставянето му със съветския комунизъм. Монографиите на Ивана

³⁷ Rollins, P. C., John E. O'Connor, *Hollywood's West. The American Frontier in Film, Television & History*. Kentucky: The University Press of Kentucky, 2005.; Rollins, P. C., John E. O'Connor. *Why we Fought: America's Wars in Film and History*. Kentucky: University Press of Kentucky, 2008.

³⁸ Suid, Lawrence H., *Guts and Glory: The Making of the American Military Image in Film*. Kentucky: The University Press of Kentucky, 2002.

³⁹ Kramer, Peter, *The New Hollywood: From Bonnie and Clyde to Star Wars*. London: Wallflower Press, 2005.; Kramer, Peter. "To prevent the present heat from dissipating": Stanley Kubrick and the Marketing of *Dr. Strangelove* (1964). – *InMedia*. 22 April 2013, No 3, 2013. (18.10.2023) <https://journals.openedition.org/inmedia/634>

⁴⁰ Britton, W., *Beyond Bond: Spies in Fiction and Film*. Praegar, 2005.

⁴¹ Nelson, Anna Rikki. *Shaken, not Stired: Espionage, Fantasy, and British Masculinity During the Cold War*. MA Thesis. University of Southern Mississippi, 2016.

⁴² Nitins, T., *Selling James Bond: Product Placement in the James Bond Films*. PhD Dissertation. Cambridge scholars publishing, 2011.

⁴³ Paredes, Lori Nicole. *Nobody Does It Better: History and the James Bond Film Series*. MD Thesis. University of Houston, 2014.

⁴⁴ Lowery, J. Vincent. *A Reel Nightmare Exposed: A Study of Cultural Significance of Stanley Kubrick's Dr. Strangelove (1964)*. PhD Thesis. University of North Carolina at Wilmington, 2003.

⁴⁵ Костадин, Грозев. *Белият дом и Студената война: Избори и дипломация, 1948-1964*. София: Университетско издателство "Св. Климент Охридски", 2012; Костадин Грозев. *Два нови разсекретени документа за България от архива на Линдън Джонсън*. – В: *Минало*, 2000, бр. 2, с. 80-84.

⁴⁶ Dumbrell, John. *President Lyndon Johnson and Soviet Communism*. Manchester University Press: Manchester, 2004.

Николова⁴⁷, Стивън Амброуз⁴⁸, Джон Луис Гадис⁴⁹ и Хенри Кисинджър⁵⁰ служат за илюстрация на атмосферата в американското общество в началото на Студената война. Монографията на Фредерик Кемп⁵¹ е основополагаща за интерпретацията на Берлинския проблем през 1961 г. Христо Милков⁵² частично засяга темата за анти-военните протести и ролята на САЩ във Виетнамската война като част от катализаторите за промяна през 1968 г.

Монографиите на Кенет Морган⁵³ представят общата картина за тенденциите във вътрешната и външната политика в периода на Студената война, а изследванията на Андрю Скот Корбет за ядрената политика⁵⁴ и на Марк Николас Лиер⁵⁵ за британската отбрана обогатяват представянето на Великобритания през 60-те години. Темата за специалната връзка между САЩ и Великобритания, която рефлектира и върху политиката спрямо комунизма, е разгледана от Джонатан Колман⁵⁶ и Харви ДеУиърд⁵⁷. Трудът на Катерина Мисакова⁵⁸ представя интереса на младия учен към проблематиката на културната трансформация от 60-те години. Класическият труд на Городецка⁵⁹ представя съветския

⁴⁷ Николова, Ивана. Социалната политика в САЩ, 1945-1953 г. Политически и обществени нагласи. София: ДиоМира, 2022.

⁴⁸ Амброуз, Стивън И. Стремез към глобализъм. Американската външна политика от 1938 до началото на 90-те години. София: Издателство „Петър Берон“, 1995.

⁴⁹ Гадис, Джон Луис, Студената война. Нова история. Издателство „Кралица Маб“, 2007.; Gaddis, John Lewis. *Strategies of Containment: A Critical Appraisal of Post-war American National Security Policy*. New York: Oxford University Press, 1982.; Gaddis, John Lewis. *The United States and the End of the Cold War*. Oxford: Oxford University Press, 1992.; Gaddis, John Lewis. *The United States and the Origins of the Cold War, 1941-1947*. New York: Columbia University Press, 1972.; Gaddis, John Lewis. *We Now Know: Rethinking Cold War History*. Oxford: Oxford University Press, 1997.

⁵⁰ Кисинджър, Хенри. Дипломацията. София: Книгоиздателска къща „Труд“, 1997.

⁵¹ Кемп, Фредерик. Берлин 1961. Кенеди, Хрущов и най-опасното място на земята. ИПК Родина, 2013.

⁵² Милков, Христо, 1968 – „Разделната“ година: Свободата на власт. Българският поглед върху Френския май (60-те години на ХХ век). София: ИК „Гутенберг“, 2019.

⁵³ Морган, Кенет (ред). История на Великобритания. Издателство „Кама“, 2005.; Morgan, Kenneth O. *Britain Since 1945: The People's Peace*. Oxford: Oxford University Press, 2001.

⁵⁴ Corbett, Andrew Scott. *The British Government, the Public, and Nuclear Deterrence*. PhD Thesis, King's College London, 2017.

⁵⁵ Liehr, Marc Nikolas. *British foreign and defense policy: How does the relationship with the United States and the Commonwealth affects its point of view towards an ever increasing importance of the EU?* Master Degree Thesis, Diplomarbeiten Agentur diplom.de, 2003.

⁵⁶ Colman, Jonathan. *A Special Relationship?: Harold Wilson, Lyndon B. Johnson and Anglo-American Relations “at the Summit”, 1964-68*. Manchester: Manchester University Press, 2004.

⁵⁷ DeWeered, H. A. *British Attitudes in the Cuban Crisis*. The RAND Corporation: Santa Monica, February 1963.

⁵⁸ Mušáková, Kateřina. *The Youth Culture Phenomenon: Transformation of the British Society in the 1960s and its Impact on Popular Culture*. Bakalářská práce. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2018.

⁵⁹ Городецкая, И. Е. *Великобритания: Избиратели, выборы, партии, 1945-1970*. Москва: Издателство „Наука“, 1974.

поглед от епохата върху отражението на социалната структура и образованието върху успеха при партийните изборите, а ролята на образованието е анализирана и чрез труда на Каролин Бен и Клайд Чити⁶⁰. Стивън Уилдинг обвързва мандатът на лейбъристите със социалната промяна през 60-те години⁶¹. Социалните феномени на тедитата⁶² и „ядосаните млади мъже“ са пряка последица от провежданата външна политика и закостенялото общество. Шпионските скандали са последният анализиран елемент, който да спомогне за разбирането на шпионските кино творби от периода и техния успех във Великобритания.

Документалната база на дисертационния труд, включва както традиционно използвани официални документи и изследвания по въпросите на външната и вътрешната политика на Съединените щати и Великобритания, така и аудио-визуални източници от периода 1961-1968 г.

Ядрото на изследването са американските и британските анти-съветски филми от периода 1961-1968 г. Използваните ленти са със свободен достъп за сваляне или ползване от различни платформи, които ги публикуват в оригиналния вид.

В изследването се разглеждат 9 британски аудио-визуални оригиналните кино творби, във формат на DVD филми, с анти-съветска тематика, които са представени във втора и трета глава. Филмите с шпионска тематика са: „Д-р Не“⁶³ от 1962 г., „От Русия с любов“⁶⁴ от 1963 г., „Шпионски обръч“ от 1964 г.⁶⁵, както и два филма от поредицата за

⁶⁰ Benn, Caroline, Clyde Chitty. *Thirty Years on: Is Comprehensive Education Alive and Well or Struggling to Survive?* London: Penguin, 1997.

⁶¹ Fielding, Steven. *The Labour Governments 1964-70, Volume 1: Labour and Cultural Change*. Manchester: Manchester University Press, 2003.

⁶² Cross, Robert. J. *Teddy Boys as Scapegoat*. - *Doshisha Society for the Study of Language and Culture*, 1998, pp. 263-291.; Sampson, Anthony. *From the Observer Archive*, 16 September 1956: *Teddy Boys Run Riot when the Clock Strikes One*. - *The Observer*, 16 September 2012. (28.05.2024) <https://www.theguardian.com/news/2012/sep/16/teddy-boys-riot-1956-archive>; Staveley-Wadham, Rose. *Exploring The Notting Hill Race Riots of 1958*. *The British Newspaper Archive*, 12 May 2022. (28.05.2024) <https://blog.britishnewspaperarchive.co.uk/2022/05/12/exploring-the-notting-hill-race-riots-of-1958/>

⁶³ Saltzman, H., Albert Broccoli (Producers), Young, Terence (Director), (1962) *Dr. No*. [DVD]. United Kingdom: EON Productions.

⁶⁴ Saltzman, Harry, Albert Broccoli (Producers). Young, Terence (Director). (1963) *From Russia with Love* [DVD]. United Kingdom/ United States: EON Productions.

⁶⁵ Giliat, L. (Producer), Tronson, R. (Director). (1964). *The ring of spies* [DVD]. United Kingdom: British lion films, Triglav films.

агент Хари Палмър „Погребение в Берлин“⁶⁶ от 1966 г. и „Мозък за милиард долара“⁶⁷ от 1967 г. Ядрената тематика в съчетание с анти-съветски послания е разгледана в следните британски ленти от 60-те години: „Денят, в който Земята се запали“ от 1961 г.⁶⁸, „Д-р Стрейнджлав: или как спра да се притеснявам и обикнах бомбата“⁶⁹ от 1964 г., „Инцидентът в Бедфорд“⁷⁰ от 1965 г. и „Игра на война“⁷¹ от 1966 г. Жанровото разнообразие на британските анти-ядрени филми, позволява достигането до възможно най-голяма аудитория, според предпочитанията за сюжет и възможността дадена възрастова група да гледа филма.

Изворов материал са 11 американски ленти, разделени както следва в проблематични ядра за берлинския и ядрения проблем. По темата за Берлин са разгледани следните филми: „Едно, две, три“⁷² от 1961 г., Стената“⁷³, „Тунелът“⁷⁴, „Бягство към Берлин“⁷⁵ и „Бягство от Източен Берлин“⁷⁶ от 1962 г., „Петте града на юни“⁷⁷ от 1963 г. и „Разкъсана завеса“⁷⁸ от 1966 г. В трета глава са разгледани филми с ядрена тематика и анти-съветски пропаганден

⁶⁶ Saltzman, H. (Producer), Hamilton, G. (Director). (1966). Funeral in Berlin. [DVD] United Kingdom: Lowndres Productions/ Jovera S.A.

⁶⁷ Saltzman, H. (Producer), Russell, K. (Director), (1967) Billion Dollar Brain. [DVD] United Kingdom: Lowndres Productions/ Jovera S.A.

⁶⁸ Guest, V., Green, F. Sh. (Producers). Guest, V. (Director). (1961). The Day the Earth Caught Fire [DVD]. United Kingdom: Val Guest Productions & Pax Films.

⁶⁹ Kubrick, S. (Producer/Director). (1964). Dr. Strangelove or: How I learned to stop worrying and love the bomb. [Special edition DVD]. United Kingdom: Hawk film.

⁷⁰ Harris, J. B., Widmark, R. (Producers). Harris, J. B. (Director). (1965). The Bedford Incident. [DVD]. United Kingdom/ United States: Bedford Productions, Heath Productions.

⁷¹ Watkins, Peter (Producer/ Director). (1966). The War Game. [DVD]. United Kingdom: British Film Institute.

⁷² Wilder, B. (Producer/ Director). (1961). One, two, three. [DVD]. United States: The Mirisch Company & Pyramid Productions, A. G.

⁷³ De Hug, Walter (Producer/ Director) (1962) The Wall. [DVD]. United States: Hurst Metroton News/ United States Information Agency.

⁷⁴ Frank, Reuven (Producer). (1962) The Tunnel. [TV]. United States: NBC.

⁷⁵ Tremper, Will (Producer/ Director). (1962) Escape to Berlin. [DVD]. United States: Herz Lion International Corporation.

⁷⁶ Wood, Walter (Producer), Siodmak, Robert (Director). (1962) Escape from East Berlin. [DVD]. United States: Hans Albin Filmproduction.

⁷⁷ Stephens Jr, G. (Producer). Herschensohn, B. (Director). (1963) The Five Cities of June. [DVD]. United States: United States Information Agency.

⁷⁸ Hitchcock, Alfred (Producer/ Director). (1966) Torn Curtain. [DVD]. United States: Universal Pictures.

оттенък, сред които са: „Седем дни през май“⁷⁹ и „Контролна зона“⁸⁰ от 1964 г., „Руснаците идват! Руснаците идват!“⁸¹ от 1966 г. и „Полярна станция „Зебра“⁸² от 1968 г.

Пълнотата на филмовите пропагандни внушения се постига чрез използването на дигитализирани статии от британски и американски списания с кино насоченост. От Острова са „Журналът за британско кино и телевизия“⁸³, „Месечният филмов бюлетин“⁸⁴ и списание „Сайт енд саунд“⁸⁵. От Съединените щати са разгледани списанията „Филмова история“⁸⁶ и „Международният филм“⁸⁷. Най-авторитетно е списание Варайъти“⁸⁸, но основен недостатък при работата с него са анонимните автори, което лишава изследователя от възможността за отразяване на изходната про или анти-съветска позиция. Улеснение за представяне на цялостна позиция на англоезичните критици е монографията на Полин

⁷⁹ Lewis, Edward (Producer). Frankheimer, John (Director). (1964). Seven Days in May. [DVD]. United States: Paramount Pictures.

⁸⁰ Lumet, S., Maguire, C. H., Youngstein, M. E. (Producers), Lumet, S. (Director). (1964). Fail-safe. [DVD]. United States: Columbia Pictures.

⁸¹ Jewison, N. (Producer/ Director). (1966). The Russians are coming! The Russians are coming! [DVD]. United States: The Mirisch Corporation.

⁸² Ransohoff, M., Calley, J. (Producers). Sturges, J. (Director). (1968) Ice Station Zebra. [DVD]. United States: Filmways, Inc.

⁸³ Cook, John R. Who banned the war game? A fifty-year controversy reassessed. – Journal of British Cinema and Television, vol. 14, no. 1, 2017, pp. 39-63.; Grant, Matthew. Images of Survival, Stories of Destruction: Nuclear War on British Screens, 1945-1963. Teesside University – Journal of British Cinema and Television, Volume 10, Issue 1, pp. 7-26.; Stubbs, Jonathan. The Eady Levy: A Runaway Bribe? Hollywood Production and British Subsidy in the Early 1960s. – Journal of British Cinema and Television, Vol. 6, Issue 1, 2009, pp. 1-20.

⁸⁴ Monthly Film Bulletin, Vol. 31, Iss. 360, January 1, 1964, p. 77.

⁸⁵ Hoberman, J. When Dr. No Met Dr. Strangelove. – Sight and Sound, December 1993, p. 20.; Houston, Penelope. Torn Curtain. – Sight and Sound, Autumn 1966, No 4/6, p. 198.

⁸⁶ Eckstein, Arthur, The Hollywood Ten in History and Memory – Film History, Volume 16, pp. 424-436.

⁸⁷ Murphy, Patrick. The War Game – The Controversy. – Film International. Peter Watkins Special, Number 3, 2003, pp. 25-28.

⁸⁸ Maddaus, Gene, Justice Department Goes to Court to Lift Paramount Consent Decrees. – Variety, 22 November 2019. (20.01.2023) <https://variety.com/2019/biz/news/paramount-doj-consent-decrees-court-filing-1203413811/>; Variety Staff. Film Review: 'Fail Safe'. – Variety. 31 December 1963. (06.06.2024) <https://variety.com/1963/film/reviews/fail-safe-1200420656/#/>; Variety Staff. Funeral in Berlin. – Variety, December 31, 1966. (03.05.2024) <https://variety.com/1966/film/reviews/funeral-in-berlin-1200421360/>; Variety Staff. Ice Station Zebra. – Variety, 31 December 1967. (19.03.2024) <https://variety.com/1967/film/reviews/ice-station-zebra-1200421623/>; Variety Staff. The Bedford Incident. – Variety, Dec 31, 1964. (06.06.2024) <https://variety.com/1964/film/reviews/the-bedford-incident-1200420772/#/>; Variety Staff. Torn Curtain. – Variety, 31 December 1965. (30.11.2023) <https://variety.com/1965/film/reviews/torn-curtain-1200420937/>; Variety Staff. Seven Days in May. – Variety, 31 December 1963. (26.02.2024) <https://variety.com/1963/film/reviews/seven-days-in-may-1200420555/>; Moskowitz, Gene. Wilder on “One, two, three”. – Variety, Vol. 221, no. 10, February 15, 1961, p. 83.; Variety Staff. Big Rental Pictures of 1962. – Variety, Volume 230, Issue 6, January 9, 1963, p. 13.; Variety Staff. Big Rental Pictures of 1964. – Variety, Volume 237, Issue 7, January 6, 1965, p. 39. ; Variety Staff. Tremper’s Second Film, “Russians Coming”, Also Financed by U.S. Money, Berlin. – Variety, Vol. 221, no. 10, February 15, 1961, p. 210.

Каел⁸⁹, в която са събрани по-голямата част от нейните филмови ревьюта, както и дигитализираните статии от вестник „Ню Йорк Таймс“ на Боусли Краутър⁹⁰ и специално създаденият сайт с достъпните ревьюта на Роджър Еберт⁹¹.

В онлайн архивите на библиотека „Маргарет Херик“ се откриват Продуцентските кодекси на американската кино индустрия, както и обсъжданията и поправките по тях. Особено полезен е сборникът с документи под редакцията на Джералд Маст⁹², в който са представени множество документи, свързани с Холивуд, но и статии, в които е тълкуван техният ефект. Развитието на британската филмова индустрия в нейната законодателна част е представено чрез отделните кинематографични закони в страната и тяхното отношение спрямо холивудските продукти. Централна база за получаване на детайли при производството на филми и последващото им пласиране на пазара се получават от интернет сайтовете на Американския филмов институт⁹³ и Британския филмов институт⁹⁴. Дигитализираната колекция за Испано-американската война спомага за онагледяването на първите опити в съчетаването на пропагандата и киното от страна на САЩ⁹⁵.

⁸⁹ Kael, Pauline. Kiss Kiss Bang Bang. Chapter I: Trends. Bantam Book: Massachusetts, April 1968.

⁹⁰ Crowther, Bosley. Days in May' Opens at 2 Theaters. – The New York Times Archives, February 20, 1964, p. 0.; Crowther, Bosley. Film Festival: Two Tours de Force: 'The War Game' Lists Catalogue of Horrors. – The New York Times Archives. September 14, 1966, p. 0.; Crowther, Bosley. Torn Curtain at 3 Theaters. – New York Times, 28 July 1966. (30.11.2023) <https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/library/film/072866hitch-curtain-review.html>; Crowther, Bosley. Screen: Palmer Is Back: Michael Caine Stars in 'Billion Dollar Brain'. – The New York Times, December 23, 1967. (07.05.2024) <https://www.nytimes.com/1967/12/23/archives/screen-palmer-is-back-michael-caine-stars-in-billion-dollar-brain.html>; Crowther, Bosley. Screen: Fictional Navy: 'Bedford Incident' Grim Movie on Cold War. – The New York Times. 3 November 1965. (07.08.2023) <https://www.nytimes.com/1965/11/03/archives/screen-fictional-navy-bedford-incident-grim-movie-on-cold-war.html>; Crowther, Bosley. Screen: 'Funeral in Berlin' Begins Run: Michael Caine Returns as Harry Palmer Soft-Sell Secret Agent Betrayed by Script. – The New York Times, December 23, 1966. (07.05.2024) <https://www.nytimes.com/1966/12/23/archives/screen-funeral-in-berlin-begins-run-michael-caine-returns-as-harry.html>

⁹¹ Ebert, Roger. Billion Dollar Brain. Review. – Roger Ebert Blog, April 2, 1968. (06.05.2024) <https://www.rogerebert.com/reviews/billion-dollar-brain-1968>; Ebert, Roger. Ice Station "Zebra" Review. 21 April 1969. (01.02.2024) <https://www.rogerebert.com/reviews/ice-station-zebra-1969>; Ebert, Roger. The War Game Review. – Roger Ebert's Blog. 3 October 1967. (01.02.2024) <https://www.rogerebert.com/reviews/the-war-game-1967>

⁹² Mast, G. (ed.), The Movies in our Midst: Documents in the Cultural History of Film in America. The University of Chicago Press, Chicago, 1982.

⁹³ Сайтът на Американския филмов институт предоставя бързи инструменти за търсене и съпоставяне на информация за различни филми. American Film Institute (20.06.2024) <https://www.afi.com/>

⁹⁴ Аналогично могат да се използват функциите в сайта на Британския филмов институт, но в допълнение са достъпни и статии на финансирани от института изследователи. British Film Institute (20.06.2024) <https://www.bfi.org.uk/>

⁹⁵ Library of Congress, Digital Collections, The Spanish-American War in Motion Pictures. <https://www.loc.gov/collections/spanish-american-war-in-motion-pictures/?dates=1800/1899> (11.08.2024)

С първостепенно значение при представянето на външната политика на САЩ са сборниците от серията „Външни отношения на Съединените щати“ (Foreign relations of the United States), в съчетание с телевизионните речи на президентите Джон Кенеди и Линдън Джонсън⁹⁶.

Първичните документи от „Националния архив“ на Великобритания и предизборните обещания на консерваторите и лейбъристите през 1955, 1959, 1964, 1966 г.⁹⁷ служат за основа при разглеждането на въпроси от вътрешната политика. Периодиката от острова спомага за разбирането на анти-ядрените нагласи на Кампанията за анти-ядрена политика⁹⁸. Първични документи са използвани при пресъздаването на мерките, предприети от британската филмова индустрия в борбата с конкурентите-капиталовложители от САЩ⁹⁹.

II. Структура на дисертационния труд

Дисертационният труд съдържа увод, въведение, изложение, заключение, приложения и синопсиси. Уводът представя тезата, предметът, целите и задачите на изследването. Той дава представа какви методи и похвати са използвани за достигане до очаквания резултат. Включени са преглед на използваните документи и исторически изследвания.

⁹⁶ Johnson. Lyndon B. August 4, 1964: Report on the Gulf of Tonkin Incident. National Archives.; Kennedy, John F. Commencement Address at American University, Washington, D.C., June 10, 1963. – John F. Kennedy Presidential Library and Museum.; Kennedy, John F. "Ich bin ein Berliner" Speech, June 26, 1963.; Kennedy, John, Radio and Television Address to the American People on the Soviet Arms Build-up in Cuba, John F. Kennedy Presidential Library and Museum, 22 October 1962, Accession Number: WH-142-001.

⁹⁷ 1955 Conservative Party General Election Manifesto. United for Peace and Progress: The Conservative and Unionist Party's Policy. A Personal Statement by the Prime Minister. (01.06.2024) <http://www.conservativemanifesto.com/1955/1955-conservative-manifesto.shtml>; 1959 Conservative Party General Election Manifesto. The Next Five Years. (01.06.2024) <http://www.conservativemanifesto.com/1959/1959-conservative-manifesto.shtml>; 1964 Labour Party Election Manifesto: "The New Britain"; 1966 Labour Party Election Manifesto: Time for Decision.

⁹⁸ Peers, Dave. The Impasse of CND. – International Socialism, No. 12, Spring 1963, pp. 6–11.; Guardian Staff. Early defections in march to Aldermaston. – The Guardian, 5 April 1958. (10.02.2024) <https://www.theguardian.com/century/1950-1959/Story/0,,105488,00.html>

⁹⁹ Films Act, 1960. 29 July 1960. 8 & 9, Eliz. 2. Ch. 57. London: Her Majesty's Stationery Office.; Films Act 1964, London: Her Majesty's Stationery Office, Elizabeth II, Ch. 52.; Films Act 1966, London: Her Majesty's Stationery Office, Elizabeth II, Ch. 48.

Въведението е съсредоточено върху темата за пропагандата. Представени на нейните общи характеристики, както и употребата на киното като нейн инструмент. Представена е връзката между първите кино пропагандни опити, иновациите на съветската и нацистката филмова пропаганда като предпоставки за развитието на американската и британската кино пропаганда през 60-те години, съобразявайки се с особеностите на периода на Студената война.

Изложението е представено в три глави: Глава I. Американската антисъветска кино пропаганда: предпоставки за формиране и механизми за реализиране ѝ, Глава II. Британската антисъветска кино пропаганда: предпоставки за формиране и механизми за реализирането ѝ, Глава III. Ядрената опасност и анти-съветската пропаганда в американските и британските филми в периода 1961-1968 г. Всяка от тях съдържа три подглави и заключение.

В първа глава най-напред са разгледани проблемите от външната политика на Съединените щати и ролята ѝ на супер сила по време на Студената война. Основният външнополитически конфликт, който се развива във времето, защото Кубинската криза е еднократен акт, например, е този за Берлин в периода 1961-1968 г. Чрез него се очертават моментите на засилено и намалено напрежение в отношенията между Вашингтон и Москва, но и се разкриват различните интерпретации за важноста им от европейските партньори на САЩ. Вътрешната политика обвързва наследената атмосфера на параноя от комунистическата заплаха през 50-те години с опита за преобразуване на обществото при Кенеди и Джонсън. Акцентира се върху появата на поколението бейби бумъри, правителствените мерки за икономическо стандартизиране с цел по-успешно провеждане на пропаганда. Представената социологическа пропаганда успешно подготвя пътя на кино пропагандата, чиято мишена са бумърите, и в частност ново появилите се тийнейджъри. В подглавата „Холивуд – „пропагандната ръка на американската машина за мечти“ е представен обзор на законодателните инициативи в Холивуд до 60-те години и се търси влиянието им върху посещаемостта на филми. Разгледани са накратко посланията на филмите „Стената“, „Тунелът“ и „Петте града на юни“ направени или разпространени от Американската информационна агенция. Техните открито пропагандни послания са сравнени с тези от четири развлекателни продукции „Едно, две, три“, „Бягство от Източен

Берлин“, „Бягство към Берлин“ и „Разкъсана завеса“. Направени са изводи за успешните и неуспешните анти-съветски пропагандни послания, реализирани чрез кино техники като монтаж, ракурс, снимачни локации, стереотипни герои, символи и цветова гама.

Основни изводи от първа глава могат да се проследят в следните твърдения:

- САЩ се превръща в единствената капиталистическа супер сила, което предопределя водещото и място в международните отношения.
- Берлинският проблем очертава най-горещото място на сблъсък между капитализъм и комунизъм в Европа през 60-те години.
- Правителството извършва социални преобразования, които спомагат за създаването на новото общество на бейби бумърите.
- Бумърите се превръщат в основна целева група на кино пропагандата.
- Холивуд се съсредоточава върху изработката на анти-съветски пропагандни филми на берлинска тематика, след построяването на Берлинската стена, поради намалелия политически заряд в ситуацията.
- Кино индустрията използва разнообразен инструментариум при представянето на възможните решения относно съдбата на берлинчани.

Във **втора** глава е изградена аналогична структура на поднасянето на проблема за британската антисъветска кино пропаганда и външните и вътрешни предпоставки за формирането и реализирането ѝ. Външнополитическата роля на Великобритания, подобно на САЩ, се променя с края на Втората световна война. За Лондон водещи са процесите на деколонизация и положението между супер силите във Вашингтон и Москва. Отношенията на Великобритания със САЩ, от една страна, както и със Съветския съюз, от друга страна са ключови в разбирането на тематиката. Представени са действията на кабинета Макмилън по берлинския проблем, както и проблематизирането на сърдечните отношения във връзка с Карибската криза. В подглавата за вътрешната политика е акцентирано върху промяната в обществото. Бейби бумът и разрастването на средната класа рефлектира върху предизборните стратегии на консерваторите и лейбъристите. Образованието е разгледано като ключов аспект, тъй като се явява основен крепител на класовото общество, но и всепризнат механизъм за пропаганда. Пропагандираният от премиера Макмилън

просперитет от 50-те години активизира желанието за промяна у младите, които се обединяват в субкултурни групи. „Гедитата“ и „ядосаните млади мъже“ разкриват новото социално разделение – войната на младите срещу старите¹⁰⁰. Въпросът с шпионските скандали от началото на 60-те години отново демонстрира обществените проблеми, но ги и обвързва със заплахата от комунизма. Шпионските филми са използвани като механизъм за изработване на успешен образ на Великобритания и нейните представители в победата над съветския враг. Агентите успяват да се преборят с врага, а успехът на британските поредици се превръща в тенденция за следване не само в Европа, но и в САЩ. Подглавата с британската кино индустрия отново обвързва Великобритания със САЩ. Законите за кинематографията от 1927, 1938, 1957 и 1960 г. очертават правовата рамка на взаимодействие между двете англоговорящи страни. В историографията има спорове дали ставката Ийди превръща Великобритания в колония на Холивуд или пък се поставя началото на британската инвазия американския бокс офис¹⁰¹. Представеният разбор на тенденциите в британските филми оставя усещането за непоследователност и цикличност на вижданията на кино дейците. През 60-те години най-накрая се изработва успешна формула за производство, излъчване и разпространение на филми, обединени в шпионския жанр. В подглавата за шпионските филми са представени „От Русия с любов“, „Шпионски обръч“, „Погребение в Берлин“ и „Мозък за милиард долара“.

Основните изводи от глава втора са следните твърдения:

- Великобритания търси новата си роля в международното противопоставяне на супер силите САЩ и СССР.
- Сърдечните отношения със Съединените щати са в основата на противодействието на комунизма.
- Промяната в обществото е извършена по линията класовост-безкласовост, което се пропагандира в новата му силата и обединението му в борбата срещу съветизма.

¹⁰⁰ Парафраза на думите на участникът, но и изследовател на субкултурните течения във Великобритания през 60-те години, Джеф Нютъл от монографията му „Култура на бомбата“. Nuttall, Jeff. *Bomb Culture*. Op. cit., p. 7. – In: Murphy, Robert. Op. cit., p. 156.

¹⁰¹ Fenwick, James. Chapter 17. *The Eady Levy, “The Envy of Most Other European Nations”*. Runaway Productions and the British Film Fund in the early 1960s, p. 192. – In: Hunter, I. Q., L. Porter, J. Smith (eds.). Op. cit., p. 198.

- Шпионските скандали от вътрешната сфера подклаждат интереса на кино индустрията, която превръща шпионския жанр в най-комерсиалния за 60-те години.
- Британските антисъветски филми залагат на документален източник за направата си – в три от случаите литературен, а в четвъртия записи от съдебен процес.
- Британската кино индустрия успешно пропагандира начина си на живот чрез ставката Ийди като същевременно се възползва от американските капиталовложения.

Трета глава е изградена изцяло на базата на сравнение на американската и британската антисъветска ядрена политика по три показателя: правителство – общество – кино. Първо се сравняват държавната политика спрямо ядреното оръжие – изтъква се надпреварата във въоръжението като фактор за създаване на термоядреното оръжие в САЩ и Великобритания. Резултатите от тестовете с тях, обаче, показват заплахата, която новата технология носи за населението на двете англоговорящи страни. В следствие на това, стихийно се формират неправителствени организации, чиято цел е да фокусират общественото внимание върху влиянието на термоядрената бомба. Националният комитет „Разум“ започва да действа в Съединените щати през 1957 г., когато на Острова се появява Кампанията за ядрено разоръжаване. Норман Къзън от „Разум“ си взаимодейства с политиците от САЩ и въздейства на линията им спрямо СССР. Кампанията във Великобритания предпочита да организира стачки, които се оказват неефективни в оказването на влияние на властите. Обща характеристика между двете неправителствени организации е влиянието им върху филмовото съдържание. В главата са анализирани по четири американски и британски анти-съветски филмови продукции, респективно „Седем дни през май“, „Контролна зона“, „Руснаците идват! Руснаците идват!“ и „Полярна станция „Зебра“ от американска страна и „Денят, в който Земята се запали“, „Д-р Стрейнджлав или: Как се научих да спра да се тревожа и обикнах бомбата“, „Инцидентът в Бедфорд“ и „Игра на война“ от британска страна. Според производствените данни и посланията се търси най-успешната пропагандна формула.

Основните изводи от трета глава са следните:

- Чрез сравнение се установяват приликите и разликите в правителствения подход към употребата и развитието на ядреното оръжие.

- Ефектите от термоядрените опити провокират спонтанното създаване на неправителствени организации „Национален комитет за разумна ядрена политика“ в САЩ и „Кампания за ядрено разоръжаване“ във Великобритания.

- Американските антисъветски филмови продукции акцентират върху стереотипните фигури на президента, военния и учения в борбата със съветския враг.

- Британските антисъветски филми изразяват притеснение за въвличането на страна в конфликт между двете супер сили.

Заключението обвързва представените филмови творби с количествени и качествени подходи за оценяване на пропагандата. Чрез качествения подход се анализират визуалните и текстовите внушения по представените пропагандните характеристики във въведението на Жак Елюл, тандемът Джовет и О'Донъл, Уолтър Фишър, Зигмунд Кракауер, Стивън Нийл и Джеймс Чапман. Под внимание се взимат аспекти като архетипи на героите, вдъхновение от реални личности, трактовка на реални събития, значение на цветове, ракурси и похвати. Във всички ленти неминуемо е представено с първостепенна тежест противопоставянето между супер силите, както и различните крила на съветниците на американския президент и съветския премиер. Разлики могат да се представят в британските ленти, които виждат политиката на правителството си като подвластна на Западния блок. Количественият подход залага на статистиката при оценяването на бокс офис успеха на американските и британските филми при първото им излъчване в кината. При анализа на обобщавата таблица с имената на филмите, датата им на пускане по кината, продуцентската компания, жанра и приходите от чистите печалби се търсят икономически обосновки на най-популярните сред разгледаните филми. Недостатък при този метод за оценка на пропагандното влияние са косвените (например за „Контролна зона“ и „Инцидентът в Бедфорд“) или изцяло липсващи данни („Бягство от Източен Берлин“ и „Бягство към Берлин“) за представянето на филмите в кино салоните. Специфичен е случаят на „Игра на война“, тъй като на прожекциите му могат да присъстват само

предварително поканени журналисти и общественици, изключвайки възможността редовия зрител на бъде пропагандиран директно чрез лентата. Чрез съчетаването на качествения и количествения подход могат да се направят заключения за успеха на филма, рекламната му кампания и съотнасянето му към политическите цели.

В приложенията са поместени сравнителни таблици. Синопсисите служат за обобщение и нагледност при представянето на данните за производство на филмите от САЩ и Великобритания, както и кратък поглед върху сюжета им.

III. Приноси на дисертационния труд

- Представя на вниманието на академичната общност непозната за българската историография тема за кино пропагандата. Чрез нея се допълва наличното знание за идеологическото противопоставяне в периода на Студената война.
- Представя пред изследователите в страната нови документи и научни изследвания на кино и кино-пропагандна тематика. Въвлича в употреба използването на филми като изворова база за събитията от 60-те години.
- Направен е опит за отговор на дискуссионния въпрос как една кино пропаганда се определя като успешна особено в контекста на кризата в Берлин и възможността за избухване на ядрена война без да предизвиква избухването на пряк сблъсък между супер силите САЩ и Съветския съюз.

IV. Публикации по темата на дисертацията

1. Властанова, Магдалена. Атомната сила в американските антикомунистически филми от 60-те години. – сп. Терени. Студентски и докторантски четения април/ноември 2022/ 2023, бр. 9, с. 143-153.
2. Властанова, Магдалена. Джеймс Бонд – войнът на Студената война. – В: Анамнеза, Год. XVI, 2021, кн. 7, с. 114-130.
3. Властанова, Магдалена, Как се прави филм след разследването от Комисия за разследване на антиамериканска дейност? – В: Митева, Боряна (съст.) Граждански

активизъм и човешките права в полето на съвременната история. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2024, с. 166-175.

4. Властанова, Магдалена. Манипулатор или морализатор – Продуцентският кодекс и ролята му в американската филмова индустрия (20-те – 60-те години). – В: Станев. Владимир, Светослав Живков (съст.) Кюстендилски четения 2022. Сборник в памет на проф. д-р Тодор Попнеделев, София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2023, с. 150-161.
5. Властанова, Магдалена. Мирното съвместно съществуване през погледа на западната филмова индустрия през 60-те години. (под печат)
6. Властанова, Магдалена. Научната фантастика и социалните промени във Великобритания. („Селото на прокълнатите“ и „Денят, в който Земята се запали“). – В: Петров, Димитър, Христо Беров (съст.) Сборник с доклади от научна конференция „Революции и еволюции – политически, икономически, технологични, културни и социални измерения на „прогреса“. Плевен: РИМ – Плевен, 2023, с. 347-364.
7. Властанова, Магдалена. Сравнение между американската и британската представа за комунистическата подривна дейност и отговорът на демокрацията във филмите “The Manchurian candidate” и “Dr. Strangelove or: How I learned to stop worrying and love the bomb”. – В: Баева, Искра, Александър Сивилов (ред.) Войната за историята – 75 години от края на Втората световна война. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2023, с. 290-305.
8. Властанова, Магдалена. Шпионската мрежа от Портланд – измеренията на национализма. – В: Хрисимов, Николай, Георгиев, Николай (съст.) Мартенски студентски четения. Том 8. Сборник с материали от Единадесета студентска научна конференция във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“. Велико Търново: Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“, 2022, с. 390-401.
9. Властанова, Магдалена. Dr. Strangelove or: How I Learned to Stop Worrying and Love The Bomb – комунизмът като реална или имагинерна заплаха за САЩ през 60-те години на ХХ век. – Анамнеза. , Год. XV, 2020, кн. 4, с. 28-43.
10. Властанова, Магдалена. The green berets – Холивудският прочит на Виетнамската война. – В: Сборник с доклади от научна конференция „Кризите като катарзис –

политически, социални и културни измерения на екстремните ситуации в историята“. Петров, Димитър, Христо Беров (съст.) Плевен: РИМ Плевен, 2022, с. 321-331.

11. Vlastanova, Magdalena. East-West Confrontation During the Cold War Interpreted in the Comedy “One, two, three”. – In: Юрій Латиш (ed.) Public History. Збірник Міжнародної наукової конференції. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2022, pp. 236-239.